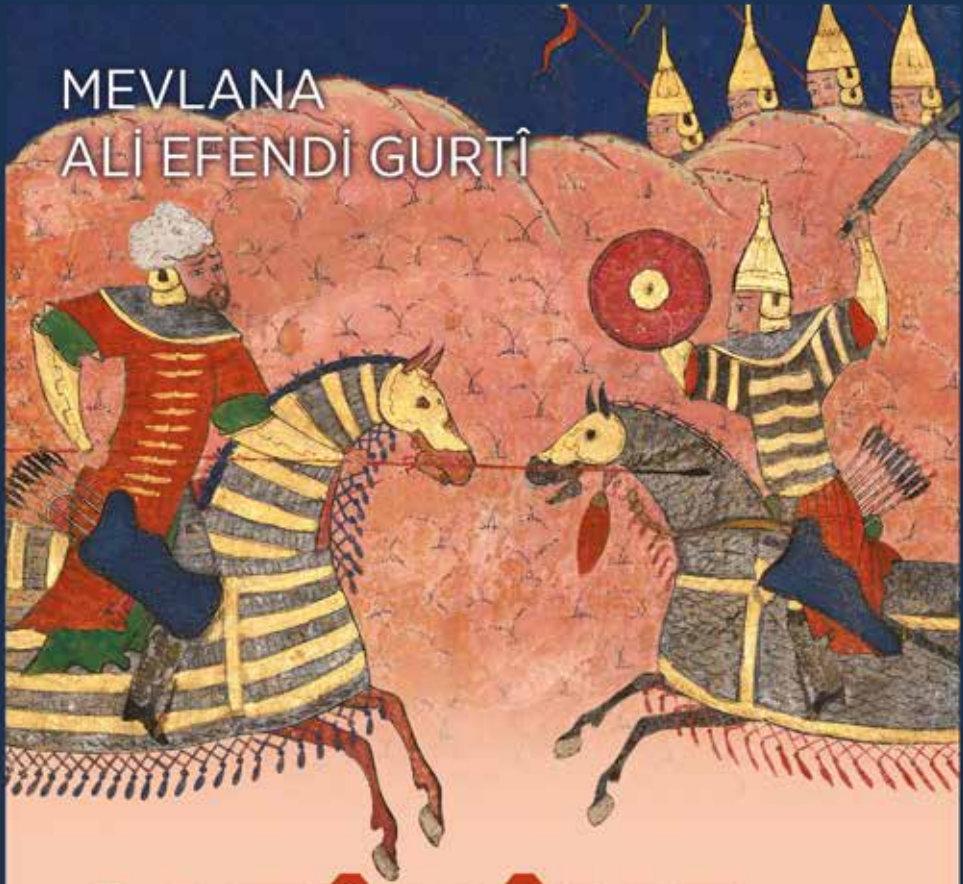

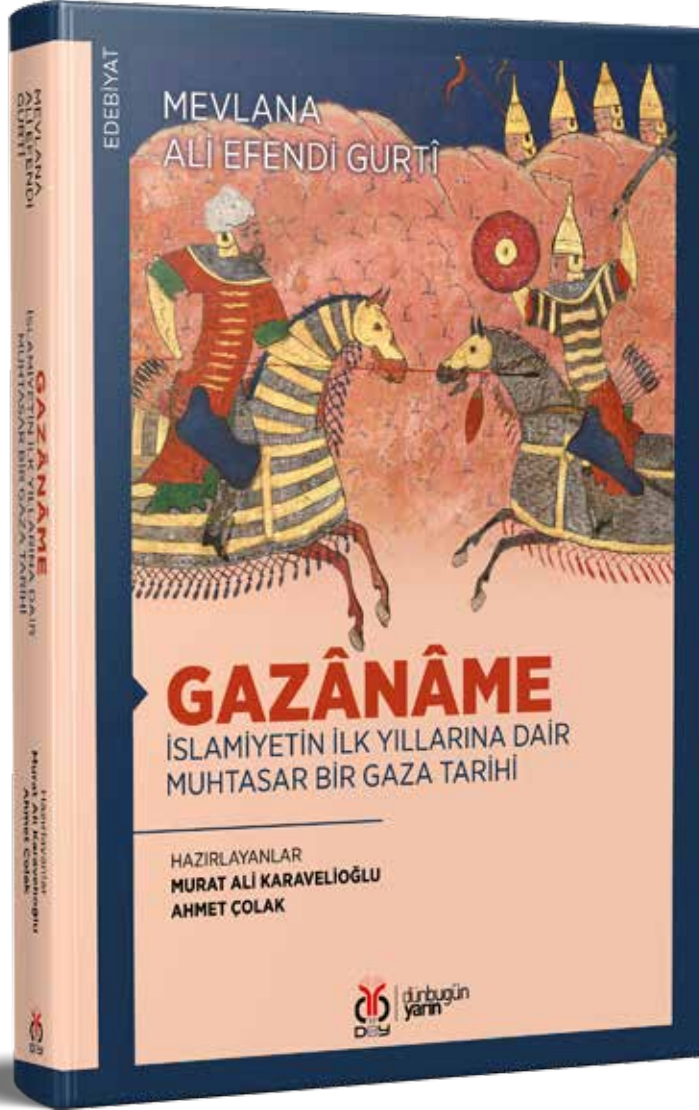
MEVLANA
ALİ EFENDİ GURTÎ

GAZÂNÂME

İSLAMİYETİN İLK YILLARINA DAİR
MUHTASAR BİR GAZA TARİHİ

HAZIRLAYANLAR
MURAT ALİ KARAVELİOĞLU
AHMET ÇOLAK

Bu PDF dokümanı, kitabın bir kısmını içermektedir.
DBY okurları için özel olarak oluşturulmuştur.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün” ü yaşamak
“yarın” ları aydınlatır.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün” ü yaşamak
“yarın” ları aydınlatır.

© 2023, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™

Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla veya araştırma maksadıyla yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 342

Edebiyat: 168

ISBN 978-625-6769-32-8

Sertifika No: 18188

Birinci Baskı: İstanbul, 2023

Yazar: Mevlana Ali Efendi Gurtî

Hazırlayanlar: Murat Ali Karavelioğlu - Ahmet Çolak

Kapak Resmi: *Şehname (14. Yüzyıl) Isabella Stewart Gardner Museum*

Yayın Yönetmeni: İrfan Güngörür

Dizi Editörü: Furkan Öztürk

Baskı Hazırlık: DBY Ajans

Baskı/Cilt:

Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. A.Ş.
(Sertifika No: 46519)

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Mevlana Ali Efendi Gurtî

Gazânâme: İslamiyetin İlk Yıllarına Dair Muhtasar Bir Gaza Tarihi

Hazırlayanlar: Murat Ali Karavelioğlu (Prof. Dr.), Ahmet Çolak (Dr.)

İstanbul : DBY Yayınları, 2023.

400 s. ; 15,0 x 21,0 cm ___ (DBY Yayınları ; No. 342)

ISBN 978-625-6769-32-8

1- Edebiyat 2- Eski Türk Edebiyatı 3- Gazânâme 4- İslâm Tarihi

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI

Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4

Çağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul

www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

Tel.: +90 212 526 98 06

İçindekiler

Kısaltmalar	9
Sunuş	11
Giriş ve Değerlendirme	15
a. Gaza hakkında.....	15
b. Gazavatname yazıcılığı hakkında.....	20
c. Gazavatnamelerin kaynaklarına dair.....	24
1. Kur'an-ı Kerim.....	24
2. Hadis kitapları.....	26
3. Siyer ve Megazi kitapları.....	26
d. Gazavatname, fetihname, zafername gibi türler arasındaki ilişkiler.....	28
e. Türk Edebiyatında gazavatname yazıcılığına dair.....	31
Sultan 2. Murad Devri (1421-1451).....	38
Fatih Sultan Mehmed Devri (1451-1481).....	38
Sultan 2. Bayezid Devri (1481-1512).....	39
Sultan 1. Selim Devri (1512-1520).....	40
Kanuni Sultan Süleyman Devri (1520-1566).....	41

Sultan 2. Selim Devri (1566-1574).....	44
Sultan 3. Murad Devri (1574-1595).....	45
Sultan 3. Mehmed Devri (1595-1603).....	45
Sultan 1. Ahmed, Sultan 2. Osman ve Sultan 1. Mustafa Devirleri (1603-1623).....	46
Sultan 4. Murad ve Sultan İbrahim Devirleri (1623-1648).....	46
Sultan 4. Mehmed Devri (1648-1687).....	46
Sultan 2. Süleyman, Sultan 2. Ahmed ve Sultan 2. Mustafa Devirleri (1687-1703).....	47
Sultan 3. Ahmed ve Sultan 1. Mahmud Devirleri (1703-1754)....	47
Sultan 3. Osman, Sultan 3. Mustafa ve Sultan 1. Abdülhamid Devirleri (1754-1788).....	47
Sultan 3. Selim, Sultan 2. Mahmud ve Sultan Abdülmecid Devirleri (1788-1861).....	48
f. Müellif hakkında.....	55
g. Müstensih hakkında.....	57
h. Tunus Milli Kütüphanesindeki Türkçe elyazmalarına dair... 59	
1. <i>Gazânâme</i> 'ye dair.....	61
i. <i>Gazânâme</i> 'nin dil ve üslup özelliklerine dair.....	69
<i>Gazânâme</i>'nin nüsha tavsifi	74
Kitâbü <i>Ġazânâme</i>	75
Sözlük	263
Metnin Dizini	269
Kaynakça	277
Tıpkıbasım	398

Sunuş

Bir yönüyle sanat diğer cihetten bilim dalı olmakla hayatın tüm cephelerini, bütün vechelerini yansıtan edebiyatın, bu çok yönlü özelliğiyle hemen hemen bütün bilim dallarını ilgilendiren bir tarafı olduğu muhakkaktır. Hele klasik Türk edebiyatından söz edilince onun, bilhassa tarih bilimiyle aynı zemine oturduğunu görürüz. İki araştırma alanının yakınlığı, beraberliği ve muhakkak birlikte değerlendirilmeleri lüzumu, belki vurgulanması bile gerekmeyen bir hakikattir. Bu sebeple edebiyat tarihine mal olmuş metinler, tarihsel zemini göz önünde bulundurularak ve yazılma koşulları göz ardı edilmeden değerlendirilmelidir. Edebiyat ve tarih yakınlığının en belirgin olduğu metinler ise kuşkusuz doğrudan tarihi hadiseleri aktaran metinlerdir ki bunların başında gazavatnameler, fetihnameler, zafernameler gibi eserler gelir.

Arap edebiyatında gazaname veya gazavatname yazımını ortaya çıkaran hadiseler, Hz. Peygamber'in hayatının ve tevhid mücadelesinin önemli bir kısmını meydana getiren gazalardır. Önceleri siyer ilminin bir bölümü olarak karşımıza çıkan bu türden anlatımlar, zamanla müstakil eserler olarak apayrı bir tür teşkil etmiştir. Ashab-ı kiram ve bazı İslam büyüklerinin gazalarını anlatan eserler de bu cümledendir. Hz. Peygamber'i anlama ve anlatma gayesiyle kaleme alınan ve manzum, mensur

yahut karışık olarak yazılan gazavatnameler, Türk edebiyatında da geniş yer bulmuş, ilgiyle okunmuş, Türk dünyasının her köşesine yayılmıştır.

Türk edebiyatında Hz. Peygamber ve ashabının gazalarını anlatan eserler çok değerlidir. Buna karşılık Selçuklu ve Osmanlı devirlerinin menakıb tarzı eserlerinin dışında bilhassa Osmanlı devrinde çok sayıda gazavatname kaleme yazılmıştır. Biz burada “gazavatname” adıyla, buna yakın diğer türleri de kast ediyoruz. Gazavatname yazmanın, başta milli duyguları beslemek ve motivasyon maksadıyla kaleme alındığını söyleyebiliriz. Ayrıca methiye amacıyla yazılan pek çok eser de bulunmaktadır. Gazavatnamelerin, her iki sebeple ve hadısata kayda geçirmek hedefine matup kaleme alındığını rahatlıkla ifade edebiliriz. Agâh Sırrı Levend’in eseri, bu hususta yazılmış kuşatıcı bir çalışmadır.

Hz. Peygamber ve ashabının gazaları hakkında Osmanlı döneminde yazılan az sayıdaki eserden biri de üzerinde çalıştığımız *Gazânâme*’dir. Amasya medresesi müderrislerinden Mevlana Ali Efendi Gurti tarafından H. 998/M. 1589-90 yılı civarında kaleme alınan ve orta hacimde sayılabilecek bu eser, bazı hususları taşıması bakımından dikkat çekicidir. Geleneğe uygun düşecek biçimde, hamdele ve salveleden sonra devrin padişahının (=Sultan 3. Murad) övgüsüne yer verilen eserin sebab-i telifi, vazifeden azledilen müellifin, kendisini medresedeki görevine iade eden Deli (=Divane) Hızır Paşa’ya şükran hisleri taşımasında gizlidir. Yüzlerce örneğinde görüldüğü gibi bu eserde de makam olarak aşâğıda bulunan birisi, daha yüksek makamda olup hele minnet hisleri beslediği bir başkasına teşekkür etmek için kitap yazmaktadır.

Bir mukaddime, “bâb” adı verilen üç bölüm ve bir hatimeden oluşan esere, birçok gaza veya seferi anlattığı hâlde gazavatname değil de *Gazânâme* adının konulması ilgi çekicidir. Bu bakımdan, emsallerinden farklılık gösterir. Belki de anlatılan gazaların hepsi, tevhidin şirke karşı tek bir mücadelesi gibi düşünülmüş olabilir. Bize göre eser, bir gazaname örneği olmasının

ötesinde İslam’ın ilk yıllarının bir “gaza tarihi”dir. Kitapta, bir üslup özelliği olarak hikâye, anekdot ve kıssalara çokça yer verilmiş olması, eserin okunurluğunu artırıcı bir husustur. Son derece samimi ve akıcı olay anlatımları, üslubunun en dikkat çekici yönlerinden biridir. Hikâye, kıssa, latife ve nüktelerle örülü bir anlatım, eserin tahkiyesini çok akıcı bir hâle getirmiştir. Üstelik bu estetik üslup özellikleri esere bir tarih kitabı olmasının yanında edebi bir kıymet de katar.

16. yüzyılın son çeyreğinde kaleme alınmış olmasına rağmen devrine göre çok sayıda eski Türkçe sözcük içermesi, onun üslubunun bir başka özelliğidir. Bu husus, eserin Türkçe söz varlığı bakımından adeta bir hazine olduğunu göstermektedir. Müellifin, konunun gerektirdiği ölçüde İslam tarihinin en muteber kaynaklarından istifade ettiği görülmektedir. Bu da eserin ilmi değerini yükselten bir husustur.

Gazânâme’de belli bir tasnife göre olmasa da çeşitli konulara özel yer ayrılmış ve o konuyla ilgili gaza örnekleri aktarılmıştır. Mesela cesaret ya da korkaklık gibi konular bunlardandır. Bahadırılığın dereceleri gibi ilginç konuların yanı sıra Hz. Peygamber’in kılıç ve kalkanlarının isimleri gibi malumatın da kaydedildiği görülür. Bilgi verme yönüyle ilgili söylenebilecek bir husus da derkenar zenginliğidir. 114 yapraklık eserin hemen her yaprağında muhtemelen bazısı müellife ama bazısı da müstensihe ait onlarca derkenar açıklaması bulunur. Denilebilir ki metinde geçen hemen hemen bütün terimler, kavramlar ve bazı isimler hakkında bilgi verilmiştir.

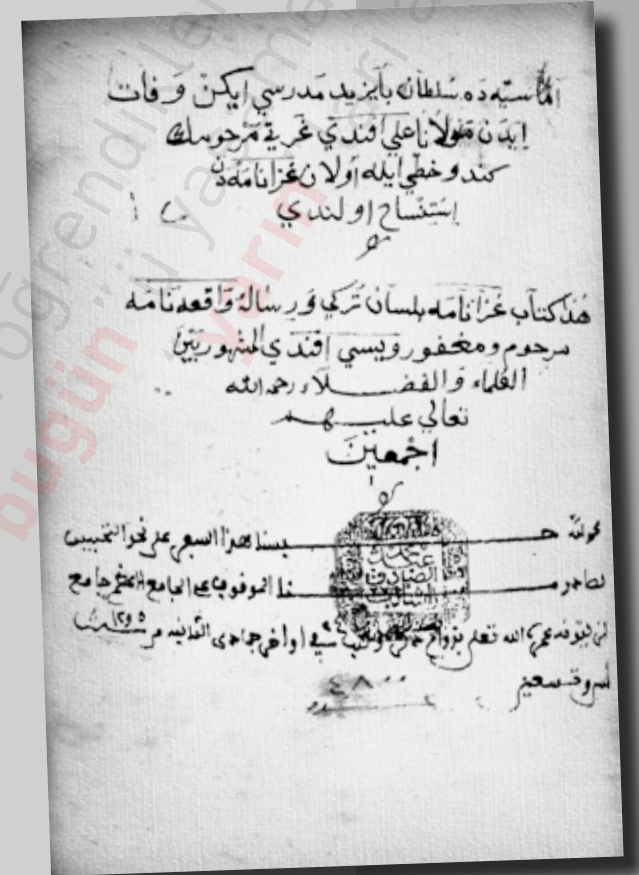
Gazânâme’nin bütün bu zengin muhtevasına karşılık kaynaklarda müellif hakkında tatmin edici bilgiler bulunmadığı gibi müstensih hakkında bilinenler de ne yazık ki katiyetten uzaktır. Zaman içerisinde elde edilecek yeni malumatla bu silik notların belirginleşeceğini ve kesin hükümlere kavuşulacağını umuyoruz. Eserin, gaza tarihi araştırmalarına katkı sunmasını da umut ediyoruz.

Cumhuriyetimizin 100. yılına ithaf etmekten ayrı bir gurur duyduğumuz bu kitabın hazırlanması esnasında okumakta yahut anlam vermekte zorlandığımız bazı Arapça ibarelerde Dr. Ahmed Halili'nin, yine bazı Arapça ve Farsça ibarelerde ise Ali İçer'in yardımlarını gördük. Kendilerine içtenlikle teşekkür ediyoruz. Çalışmamızın yayımında titizlikle çalışan Dün Bugün Yarın Yayınları sahibi İrfan Güngörür'ün şahsında tüm yayınevi çalışanlarına şükranlarımızı sunuyoruz.

Gayret kullardan, tevfik Allah'tandır.

Hazırlayanlar

KİTÂBÜ ĞAZÂNÂME

[1a] Amâsiyyede Sulţân Bâyezîd müderrisi iken vefat iden Mevlânâ ‘Ali Efendi Ğurtî merhûmunı kendü hattı ile olan Ğazânâmeden istinsâh olındı.

Hâzâ Kitâbü Ğazânâme bi-lisân-ı Türki ve Risâle-i Vâkı‘anâme-i merhûm ve mağfûr Veysi Efendi el-meshûrû beyne’l-‘ulemâ’i ve’l-fuzalâ’ rahîmehullâhi Te‘âlâ ‘aleyhim ecme‘în.

[1b] Bismillâhirrahmânirrahîm

Ĥamd ü sipâs-ı bî-ĥadd ü kıyâs ol ‘âlimü’l-ġaybi ve’ş-şehâdeti ve şâhibü’l-ġudreti ve’l-irâdeti Zü’l-celâli ve’l-ikrâm el-Melikü’l-Ĥuddüsü’s-Selâm Ĥazretine celcelâlühü ve ‘azze maġâlihi ki i’lâm-ı dîn-i İslâmı fevġ-ı farġ-ı ‘âlemi yüceltti. Ve a’dâ-i ehl-i ĩmânı taĥt-ı aġdâm-ı ġâziyân zîr ü zeber itdi. Kemâ ġâle Sübhânehü ve Te‘âlâ fî kitâbihi’l-meknûn: “Ĥüvellezî ersele resûlehü bi’l-ĥudâ ve dîni’l-ĥaġġı li yuzhirehü ‘ale’d-dîni küllihi velev kerihel-müşrikin.”¹

Ve şalavâtü hüve’ş-şalâtü teslîmâtü sâmiyât ol efdâlü’l-enbiyâ’i ve’l-mürselîn ve seyyidü’l-ġuzâti ve’l-mücâhidîn el-ġâ’im bi-emri câhidi’l-küffâri ve’l-münâfikîn ve’l-ġâlibihi bi-naşrihi “Ĥasbükallâhi ve min etba’ike mine’l-mü’mînîn”² Muĥammedi ĥâtemü’n-

1 et-Tevbe/9, 33: “O, Allah’a ortak koşanlar hoşlanmasalar bile dinini, bütün dinlere üstün kılmak için, peygamberini hidayetle ve hak dinle gönderendir.”

2 “Sana ve müminlerden sana tabi olanlara Allah yeter.” (ÇN)

nebiyyîn ve imâmü'l-müttakîn üzerine olsun ki, kılıcıyla gâzâ hışârını feth kıldı ve kavlı ü fi'linde halkı cihâda kındurdu. Ve daği âl ü aşhâbı cânlarına Hâk Te'âlâ rahmet kılsun ki cânların dîn 'aşkına kıydular ve mâllarını fî sebîlillâh kodular. Kemâ kâle Rabbenâ celle ve 'alâ fî hâkkihîm: "Ellezîne âmenü ve hâcerü ve câhidü fî sebîlillâhi bi-emvâlihîm ve enfüsihîm."³ Ve rağiyallâhü Sübhânehü ve Te'âlâ 'ani'l-hulefâ'i ve'l-mürşidîn ve'l-e'immeti'l-mehdiyyîn. Ellezîne kaçâ bi'l-hâkkı ve bihi kânü ya'dilün. Ve etbi'ü sünneti nebiyyihîm 'aleyhisselâmi fî cihâdi'l-küffâri ve bi-sırrıhî "kânü yestemsikün."

'Ale'l-huşuş sultân-ı zamânınâ ve şahibü's-sikke [2a] ve'l-huṭbe fî âvânınâ ve ba'de mevtinâ inşâ'allâhü Te'âlâ ve fenâ'inâ şehinşâh-ı zemîn ü zamân kavvâm-ı mülk ü nizâm şâye-i Kirdigâr sermâye-i rûzigâr Sultânü'l-'Arab ve Kısra'ü'l-'Acem Hâlifetullâhi Te'âlâ fî'l-'âlem Emürü'l-mü'minîn İmâmü'l-milleti ve Zâbitü's-şerî'ati ve'd-dîn nâzım fî medîneti e'azzallâhü Te'âlâ enşâr-ı devlet pâdişâh-ı heft-kişver şehriyâr-ı kâm-bîn âfitâb-ı mülk-perver saye-i Hâk-ı ber-zemîn kıble-i şâhân-ı 'âlem kıdve-i her hâş ü 'âm câmi'-i fazl-ı mülük-i evvelîn ü âhirîn Hâzret-i Sultân Murâd Hân nâle hâkkan mâ irâdi mine'd-dünyâ ve fî'l-âhiri hüve'l-fevzü'l-mübîn, nâmu ger ser-nâme-i dibâce olsa yaraşur. Huṭbe'i ism-i şerîfiyle okurlar. Ehl-i dîn Rabbenâ eyyidehü v'enşarahü 'alâ a'dâ'ihî kün lehü gâvşen ve 'avnen ente yâ Kayyumü'l-Mu'în ki himâyet-i diyâr-ı İslâmı ve ihânet-i keferi vü mülhidân-ı bed-encâmı ve zimmet-i himmetine 'ayn-ı farz ve farz-ı 'ayn bilüp mesâlik ü memâlik-i ehl-i imânı ma'mûr ve [diyâr-ı küfri] emn ü 'adl ile mağmûr itmek için her tarafta 'asker-i zafer-eşer techîz ü irsâl ider. Ve bu eyyâm-ı sa'âdet-encâm ve fevz ü zafer-fercâmda iklîm-i sâbi'ün keferi-encâs ve cühele-i nâ-sipâsarı 'asâkir-i İslâm âher tarafuñ mülhidlerini kam' ve şirret ü şekâvetlerin ehl-i sünnet üzerinden men' ü def itmege meşğüller iken fırsat bulup küstâhâne ba'zı süğür-ı İslâma hücum

3 et-Tevbe/9: 20: "İman edip hicret eden ve Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad eden kimselerin mertebeleri..."

Kaynakça

- AKBAYIR, Nuri; *Osmanlı Yer Adları Sözlüğü*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2001.
- AKKAYA, Hüseyin; "Nevres-i Kadîm'in Gazve-i Bedr Adlı Mesnevîsi", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2, 1998, 145-179.
- AKKUŞ, Metin; *Nefî Divanı*, Akçağ Yayınları, Ankara 1993.
- AKSOY, Hasan; "Fetihnâme", *DİA*, 12, İstanbul 1995.
- AKSOY, Hasan; "Tarihi Bir Belge ve Türk-İslâm Edebiyatında Bir Tür Olarak Fetih-nâmeler" *İLAM Araştırma Dergisi*, Temmuz-Aralık, 2(2), 1997, 7-19.
- AKSOY, Hasan; "Türk Edebiyatında Fetihnâmeler", *Türkler*, XI, 2002.
- ALGÜL, Hüseyin; "Gazve", *DİA*, 13, 1996, 488-489.
- ALİ ENVER, *Semâ-hâne-i Edeb*, (Haz. Sadık Erdem), TTK Yayınları, Ankara 2013.
- ALİ NAZÎMÂ-REŞAD; *Mükemmel Osmanlı Lugatı*, Dersaadet 1318.
- ATİK, Kayhan; *Gazavat-ı Mesleme*, EÜ YL Tezi, Kayseri 1990.
- AYDINER, Mesut; "Dönemin Kaynakları ve Arşiv Belgelerine Göre Koca Râgıb Mehmed Paşa'ya Dair Bir Portre", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25, 2016, 1-36.
- AYVERDİ, İlhan; *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 2010.
- BANARLI, Nihat Sami; *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I-II*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1971.
- BAŞ, Eyüp; "Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Döneminde Din Kültürü ve Hayatı", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 52, 2011, 55-84.
- BAŞTÜRK, Efe; "Devlet Olmanın Toplumsal Temeli: Osmanlı'nın Kuruluşu Meselesi ve Siyasal Antropoloji" *Millîye Dergisi*, 44(4), 2018, 499-531.
- BAYTOP, Turhan; *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 1994.
- BEZİRCİ, Asım; *Pîr Sultan*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul 1986.
- BİLGE, Sadık Müfit; "16. ve 18. Yüzyıllarda Osmanlı Yönetiminde Nahçıvan Sancağı", *Vakanüvis Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi/ International Journal of Historical Researches*, Vol. 2, Kafkasya Özel Sayısı/ Special Issue on Caucasia, 2017, 60-72.
- BUĞDA, Alimcan; "İslam Hukuk Literatüründe Savaş Kavramları ve Cihad", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 37, 2021, 195-213.

- BULUÇ, Sadettin; "Dursun Fakih'in Gazavât-nâmesi" X. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler 1963, TDK Yayınları, Ankara 1964, 11-22.
- BURSALI MEHMED TAHİR; *Osmanlı Müellifleri*, (Haz. M. A. Yekta Saraç), TÜBA Yayınları, 3 c. Ankara 2016.
- ÇELEBİOĞLU, Âmil; *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, MEB Yayınları, İstanbul 1998.
- ÇELEBİOĞLU, Âmil; *Türk Edebiyatında Mesnevi (XV.yy'a kadar)*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1999.
- ÇETİN, İsmet; *Tursun Fakih, Gazavât-ı Muhammed Hanefti*, Ertuğrul Gazi'yi Anma ve Söğüt Şenlikleri Vakfı Yayınları, Ankara 2008.
- DEVELLİOĞLU, Ferit; *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, (Haz. A. Sami Güneçal), Ankara 1993.
- DİHHUDÂ, A. E.; *Lugât-nâme I-XIV*, Tahran 1993-94.
- DÖĞÜŞ, Selahattin; "Osmanlılarda Gaza İdeolojisinin Tarihi ve Kültürel Kaynakları", *BELLETEN*, 72/265, 2008, 817-888.
- DURU, N. Fazıl; "Mevlevî Şeyhi Ağa-zade Mehmed Dede ve Mesnevi'nin İlk On sekiz Beytini Şerhi", *Tasavvuf*, 11, 2003, 151-175.
- EMECEN, Feridun M.; *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2005.
- ERGUN, S. Nüzhet; *Türk Şairleri*, 1, Ülkü Basımevi, İstanbul 1945.
- ERKAN, Mustafa; "Gazavât-nâme" *DİA İslam Ansiklopedisi*, 3, İstanbul 1996.
- ESMAİL, M. EBRAHİM M.; *Kâşifî, Gazânâme-i Rûm*, MSGSÜ YL Tezi, İstanbul 2006.
- ESRAR DEDE; *Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevlevîyye*, (Haz. İlhan Genç), AKM Yayınları, Ankara 2000.
- el-FİRÛZÂBÂDÎ, Mecdû'd-dîn Ebû Tâhir Muhammed b. Ya'kûb; *el-Okyânûsü'l-Basît fi Tercemeti'l-Kâmûsü'l-Muhît*, (Haz. Mustafa Koç-Eyüp Tanrıverdi), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2013.
- GÖZTEPE, Yüksel – ÇINAR, Fatih; "Tunus Millî Kütüphanesi'nde Bulunan Bazı Tasavvufî El Yazmaları", *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 25(50), 2022, 75-105.
- GÜMÜŞKILIÇ, Mehmet; *Tursun Fakih - Gazavât-ı Bahr-ı Ummân ve Sanduk (Cumhur-nâme), Giriş-Gramer İncelemesi-Metin-Sözlük-Tıpkı Basım (Tentikli Neşir)*, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2007.
- GÜNDÜZ, Harun; *Nail Tuman ve Tuhfe-i Na'îlî'si (İnceleme-Metin-İndeks Sayfa 1-100)*, BÜ YL Tezi, Balıkesir 2009.
- HACİİSMALİOĞLU, M. İhsan; *Eyüp Sabri Paşa'nın Mahmûdu's-Siyer'i*, GÜ YL Tezi, Ankara 2008.
- HÂFİZ HÜSEYİN AYYANSARÂYÎ; *Vefayât-ı Ayyansarâyî*, (Haz. Ramazan Ekinci), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, Ankara 2016.
- HAMİDULLAH, Muhammad; *Hazreti Peygamberin Savaşları ve Savaş Meydanları / İslam Harp Tarihine Dair Bir Tetkik*, (Çev. Salih Tuğ), Yağmur Yayınları, İstanbul 1981.

- HARMANCI, M. Esat; *Süheylî Dîvânı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2007.
- HASAN, Münir; *Kur'an'da Savaş Olgusu*, AÜ Doktora Tezi, Ankara 2008.
- HIZLI, Mefail; "Siyer", *Şâmil İslam Ansiklopedisi*, 1-4, Şâmil Yayınevi, İstanbul 1992.
- HİZMETLİ, Sabri; *İslâm Tarihi-İlk Dönem*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2006.
- HOROVITZ, Josef; *İslami Tarihçiliğin Doğuşu İlk Siyer / Meğazi Eserleri ve Müellifleri*, (Çev. Ramazan Altınay-Ramazan Özmen), Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2002.
- HÜSEYİN REMZÎ; *Lugat-ı Remzî*, 1. c., VIII+907 s., 2. c., 1040 s., İstanbul 1305.
- İNALCIK, Halil – UZUN Mevlüd; *Gazavât-ı Sultân Murâd b. Mehmed Hân İzladi ve Varna Savaşları (1443-1444) Üzerine Anonim Bir Gazavât-nâme*, TTK Yayınları, Ankara 1978.
- KAFADAR, Cemal; "Gazâ", *DİA*, 13, 1996, 427-429.
- KAPAR, M. Ali; "Hz. Peygamber'in Savaşlarına Genel Bir Bakış" *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3, 1990, 399-410.
- KAPLAN, Yıldırım; *Erzurumlu Kadı Mustafa Darîr'in Kitâb-ı Siyer-i Nebî'si*, AÜ YL Tezi, Ankara 2006.
- KAYA, Aykut; *Megazi'nin Kur'an Tefsiri'ne Kaynaklığı (Begavi'nin Mealimü't-Tenzili Örneği)*, MÜ YL Tezi, İstanbul 2009.
- KIRZIOĞLU, Fahrettin; *Osmanlılar'ın Kafkas-Ellerini Fethi (1451-1590)*, TTK Yayınları, Ankara 1993.
- KÖPRÜLÜ, Mehmed F.; *Osmanlı Deoleti'nin Kuruluşu*, TTK Yayınları Ankara 1999.
- KUT Günay - BAYRAKTAR Nimet; *Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri*, KTB Yayınları, Ankara 1984.
- KÜLEKÇİ, Numan; *Tursun Fakih, Gazavât-ı Resulullâh*, Toker Yayınları, İstanbul 2002.
- LEVEND, A. Sırrı; *Gazavât-nâmeler ve Mihaliçoğlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi*, TTK Yayınları, Ankara 2000.
- LUGAT-I OSMANİYYE; 238 s., tarihsiz.
- MERCAN, İ. Hakkı; "Türk Tarihinin Kaynaklarında Olan Bazı Menakıbnâmeler ve Gazavatnameler Hakkında" *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(10), 2003, 108-130.
- MUALLİM NÂCÎ; *Lugat-ı Nâcî*, (Haz. Ahmet Kartal), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2009.
- MUSTAFA SAFAYÎ, *Tezkire-i Safâyî (Nuhbetü'l-Âsâr min Fevâ'idü'l-Eş'âr)*, *İnceleme-Metin İndeks*, (Haz. Pervin Çapan), AKM Başkanlığı Yayınları, Ankara 2005.
- ODUNKIRAN, Fatih; *Mevlevî Tezkiresi: Sefîne-i Nefise-i Mevlevîyân*, İÜ Doktora Tezi, İstanbul 2020.
- OKUYUCU, Cihan; "Tunus Millî Kütüphanesindeki Türkçe El- yazmaları", *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 7-8, 2000-2001, 135-169.
- ÖZ, Şaban; *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, İSAR Vakfı Yayınları, İstanbul 2008.

- ÖZKAN, Ömer; *Derviş Gubârî, Gazavât-nâme-i Midilli*, Alp Yayınevi, Ankara 2007.
- ÖZKAT, Mustafa; *Münîrî'nin Manzum Siyer-i Nebî'si, IV-V (İnceleme Metin)*, MÜ Doktora Tezi, İstanbul 2011.
- PAKALIN, M. Zeki; *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB Yayınları, C. I, İstanbul 1971, C. II, İstanbul 1971, C. III, İstanbul 1972.
- REDHOUSE, Sir J. W.; *A Turkish And English Lexicon*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2001.
- SARI, Mehmet; *Gelibolulu Za'îfî Muhammed Gazavât-ı Sultan Murad Han*, İÜ Doktora Tezi, İstanbul 1994.
- SEHİ BEĞ; *Heşt-Behişt*, (Haz. Mustafa İsen), Akçağ Yayınları, Ankara 1998.
- SERTOĞLU, Midhat; *Osmanlı Tarih Lügatı*, Enderun Yayınları, İstanbul 1986.
- STEINGASS, F.; *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, London 1892.
- ŞEKER, Mehmet – MERCAN, İ. H.; "Tunus Milli Kütüphanesindeki Türkçe Elyazmaları", *DEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2, 1985, 105-122.
- ŞEMSETTİN SAMİ; *Kâmûs-ı Türkî*, Dersaadet 1317.
- ŞEMSETTİN SAMİ; *Kâmûs'u'l-A'lâm*, 6 C. Tıpkıbasım, Kaşgar Neşriyat, Ankara 1996.
- ŞEYHİ MEHMED EFENDİ, *Vekâyi'ul-Fuzalâ*, (Haz. Ramazan Ekinci), 2, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2018.
- ŞEYHÜLİSLAM MEHMED ESAD EFENDİ; *Lehçetü'l-Lugat*, (Haz. Ahmet Kırkkılıç), Ankara 1999.
- ŞÜKÛN, Ziya; *Farsça-Türkçe Lügat Gencine-i Güftar Ferheng-i Ziya*, 3 c., MEB Yayınları, İstanbul 1984.
- et-TEBRİZÎ, Muhammed Hüseyin b. Halef; *Tibyân-ı Nâfi' der Terceme-i Burhân-ı Kâtî*, (Çev. Cenânioğlu Ahmed Âsum), (Haz. Mürsel Öztürk-Derya Örs), TDK Yayınları, Ankara 2000.
- TEKİN, Şinasi; "XIV. Yüzyılda Yazılmış Gazilik Tarikası 'Gaziliğin Yolları' Adlı Bir Eski Anadolu Türkçesi Metni ve Gaza/Cihad Kavramları Hakkında", *Journal of Turkish Studies*, 13, 1989, 139-204.
- TEKİN, Şinasi; "Türk Dünyasında Gaza ve Cihad Kavramları Üzerine Düşünceler", *Tarih ve Toplum*, 19(109), 1993, 13-16.
- TEMELKURAN, Tefvik; *Gazavat-ı Cezâyirli Gazî Hasan Paşa (Tahlil ve Tenkidli Metin)*, İÜ Doktora Tezi, İstanbul 2000.
- TEMİZ, Merve; *3 Numaralı Amasya Şer'îye Sicilinin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi*, AÜ YL Tezi, Amasya 2018.
- TUĞLACI, Pars; *Okyanus Ansiklopedik Sözlük*, 5 c., Abc Yayınları, İstanbul 1995.
- UCA, İsmail Hakkı; *İzmirli İsmail Hakkı, Siyer-i Celile-i Nebeviyye, Mükaddimât*, Esra Yayınları, İstanbul 1996.
- ULUDAĞ, Süleyman; *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Marifet Yayınları, İstanbul 1991.
- UZUN, Mustafa; "Siyer ve Megâzî, (Türkçe Siyer Kitapları)" *DİA İslam Ansiklopedisi*, 37, 2009, 325.

- VAROL, Gözde Birseli; *XIX. ve XX. Yüzyılda İntikal Eden Amasya Medreseleri*, AÜ YL Tezi, Amasya 2019.
- WITTEK, Paul; *Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu*, (çev. F. Berktaş), Kaynak Yayınları, 1985.
- YAŞAR, Hüseyin Hüsameddin; *Amasya Tarihi*, 1, Hükümet Matbaası, İstanbul H. 1327.
- YENİ TARAMA SÖZLÜĞÜ; (Düzenleyen: Cem Dilçin), TDK Yayınları, Ankara 1983.
- YILDIRIM, Canan; *4 Numaralı Amasya Şer'îye Sicili'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, AÜ YL Tezi, Amasya 2018.
- YILDIZ, Alim; "Şakir Ahmed Paşa'nın Tertib-i Nefis Mesnevisi", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(2), 2008, 179-223.
- YILMAZ, Engin; "Gazavât-nâme Tanımı, Tarihi Gelişimi, Kapsamı, Yeni Bir Tasnifi" *Türk Dünyası Araştırmaları*, 118, 1999, 181-184.
- YILMAZ, Engin; *Gazavat-nâmeler ve Niyâzî'nin Gazavât-ı Nebî'si*, MÜ YL Tezi, İstanbul 1995.
- YILMAZ, Fikret; *Amasya'nın Bir Numaralı Şer'îye Sicili*, EÜ YL Tezi, İzmir 1987.
- YÖRDEM, Esra; *Kadıza'de'nin Gazavât-ı Sultan Selim Han Adlı Eseri (Metin - İnceleme)*, İÜ Doktora Tezi, İstanbul 2018.
- ZORLU, Cem; *Mecmûatü't-Tevarih-i'l-Mevleviyye'nin Neşri ve Tanıtımı*, SÜ YL Tezi, Konya 1992.

GAZÂNÂME

İSLAMİYETİN İLK YILLARINA DAİR
MUHTASAR BİR GAZA TARİHİ

Bir yönüyle edebiyat tarihinin diğer yönüyle tarih yazıcılığı geleneğinin parçası sayılan gazaname, gazavatname, fetihname, zafername vb. türler; geliştikleri zemine uygun olarak tarih ve edebiyat tarihi araştırmaları için önemli eserlerdir. Her ne kadar genellikle kurgusal metinler oldukları görülse de dayandıkları tarihi vakaların gerçekliği, bu türden eserleri olabildiğince gerçekçi kılar. Öyle ki bazen tarihi membalarda bulunmayan, eksik bırakılmış, atlanmış bazı teferruatı kayda geçirirler. Bu bakımdan tarih ve edebiyatın müşterek yanları belki de en belirgin şekilde -bir üst adlandırma olarak kabul edilecek olursa- gazavatnamelerde görülür.

Mevlana Ali Efendi Gurti tarafından yazılan ve Tunus Milli Kütüphanesi Türkçe Yazma Eserler Koleksiyonu arasında muhafaza edilen *Gazânâme*, “gaza” kavramını, İslam’ın ilk yıllarından itibaren yapılagelmiş gaza örnekleri üzerinden nükteli, latifeli, kıssadan hisseli ve en önemlisi tüm yönlerini kuşatıcı biçimde ele alan adeta bir “muhtasar gaza tarihi” kitabıdır. Örneklerin “hikâye” başlığı altında verilmesi bile eserin sevdirek öğretme amacı güttüğünü gösterir. Her bir gaza örneği, konunun akışı içinde bir bütünlük arz eder ve gerektiğinde detay bilgiler de sunar. 16. yüzyılın son çeyreğinde yazılmış olmasına rağmen Eski Anadolu Türkçesi kelime kadrosuna yoğunlukla sahip bulunması da eserin ilgi çekici bir yönüdür. Gerek aktardığı tarihi malumat, gerek dil araştırmaları için son derece kıymetli dil ve üslup özellikleri, gerekse karakteristik hususiyet gösteren akıcı üslubuyla edebi yönü *Gazânâme*’yi, emsali içinde seçkin bir yere koymaktadır.

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
Tel. - Faks: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

ISBN 978-625-6769-32-8

9 786256 769328